

HET ANTWERPS KUNSTENOVERLEG 2010-2021

Het Antwerps Kunstenoverleg (AKO) wordt opgericht op 5 maart 2010 als antwoord op de behoefte aan meer gestructureerd overleg tussen Antwerpse culturele organisaties onderling en aan meer gerichte actie vanuit de kunsten naar de Antwerpse overheid en het publiek in het algemeen.

Deze noden worden in eerste instantie geformuleerd vanuit de podiumkunstensector. De statuten zeggen het als volgt: “De vereniging heeft als doel een overlegplatform te bieden aan organisaties en individuen die professioneel actief zijn in de podiumkunsten Antwerpen, om de bestaande initiatieven in kaart te brengen, tot een permanent sectoraal overleg te komen, samenwerkingen te stimuleren en in het algemeen bij te dragen tot de verdere uitbouw en beleidsvorming van het podiumkunstenaanbod.”

Het Brussels Kunstenoverleg (BKO) dat op dat moment reeds enige tijd actief is, wordt bevraagd op zijn ervaringen en mede vanuit die inzichten wordt AKO opgericht. Als eerste groep van bestuurders tekenen Denis Van Laeken (voorzitter), Jo Roets, Patrick Sterckx, Barbara Wyckmans, Michel Uytterhoeven, Luk Van den Bosch en Elsemieke Scholte. Al gauw telt AKO meer dan 40 organisaties als leden, alle professioneel actief in de podiumkunsten in Antwerpen. Ook individuele kunstenaars en cultureel bemiddelaars worden lid van van AKO.

Op termijn is de ambitie duidelijk: AKO ambieert om de spreekbuis te worden van de Antwerpse podiumkunstensector bij de overheden, het ziet zichzelf als overkoepelend aanspreekpunt dat het belang van de afzonderlijke organisaties overstijgt.

Om bovenstaande doelen te kunnen realiseren werkt AKO vanaf het prille begin met werkgroepen die gericht inzoomen op specifieke thema’s:

- educatie, publiekswerving en -werking;
- spreiding en de omkadering van het aanbod;
- infrastructurele noden;
- acties inzake internationale initiatieven.

Op elk van deze vier terreinen wil AKO een concrete werking ontplooiën: vanuit groepsoverleg gezamenlijke standpunten ontwikkelen en vervolgens de initiatieven nemen die daar noodzakelijkerwijs uit voortvloeien. De standpunten en acties tussen 2010 en 2022 – of alvast de grote stapstenen daarin – worden hieronder opgelijst en kort toegelicht.

Op algemeen verzoek breidt AKO zijn werkterrein in 2018 uit naar de beeldende kunsten. Antwerpse organisaties die onder het Kunstendecreet indienen op de discipline beeldende kunsten sluiten zich bij AKO aan. 2020 is ook voor AKO een gamechanger: de COVID-19-crisis legt vanaf het prille begin in maart 2020 bloot dat het bestaande overleg tussen culturele organisaties enerzijds en de lokale overheden anderzijds dringend toe is aan (verdere) professionalisering: in mei 2021 werft het AKO-bestuur samen met de Dienst Cultuur van de stad Antwerpen een AKO-coördinator aan die de belangen van alle partijen moet verdedigen en verenigen, in de persoon van Veerle Janssens. Het is een mijlpaal in de geschiedenis van AKO.

AKO PREQUEL (2006-2009)

AKO ontstaat in 2010 niet vanuit het niets. Reeds in de jaren voorafgaand aan de formele oprichting in 2010 leeft er in Antwerpen een intense betrokkenheid van cultuurorganisaties op bredere maatschappelijke kwesties. Die betrokkenheid vertaalt zich in soms groots opgezette projecten die een dialoog beogen tussen wat er leeft in de stad, haar bestuurders en de culturele organisaties. We vernoemen er hier twee.

DROOM DE STAD (2006)

Zo wordt in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2006 *Droom de stad* opgezet, een cultuurproject waarbij een grote groep theatergezelschappen en sociale organisaties peilt naar de dromen van de Antwerpenaars over hun stad. De initiatiefnemers van *Droom de stad* spreken zelf van een volksraadpleging met als kernvragen: 'Wat dromen de inwoners voor de stad Antwerpen? Hoe zien ze de stad voor zichzelf en anderen?' Drie dagen voor de verkiezingen (van vrijdag 6 oktober tot zondag 8 oktober 2006) loopt een voorleesmarathon van dit 'droomboek' in het oude justitiepaleis aan de Britselei. Bekende en onbekende Antwerpenaren lezen er hun droom voor hun stad voor. In de hoop dat politici iets van die dromen meenemen in hun beleidsaanpak.

Droom de stad is een initiatief van '2017', een tijdelijke beweging die burgers wil aanzetten om actief deel te nemen aan het stadsleven en de politiek. Het lijstje organisaties dat '2017' steunt omvat o.m. de Koning Boudewijnstichting, Laika, Monty, STAN, muziektheater Transparant, Toneelhuis, deFilharmonie, het Echt Antwaarps Theater, ACW, ABVV, Jeugd Rode Kruis en Bisdom Antwerpen.

KLAPPEN IN A - DEBAT OOSTERWEELEVERBINDING (2008)

Op 3 november 2008 vindt een primeur plaats: een publiek debat over het op dat moment zeer gecontesteerde Oosterweelproject. Alle partijen lichten hun standpunt toe: BAM enerzijds en StratenGeneraal en Ademloos anderzijds. In een woelige atmosfeer in de Bourlaschouwburg wordt het debat door ruim 500 personen bijgewoond. Het mobiliteitsproject beroert alle Antwerpenaren (en ook de bevolking daarbuiten) en de cultuursector laat zich niet onbetuigd. Het debat is een van de vele maatschappelijke acties die op termijn zullen leiden tot een meer transparante communicatie rondom Oosterweel en een meer correcte manier om omwonenden te betrekken in de beslissingen.

AKO IN ACTIE

2010 – (ON)BEKENDE BUREN

In 2010 werkten educatieve medewerkers van verschillende AKO-partners samen binnen het Antwerpse scholenproject *(On)bekende buren*. In een gedeelde bezorgdheid omtrent het bereiken van mensen in de stad die (nog) niet participeren aan het culturele aanbod zet de werkgroep educatie vanaf 2011 een gezamenlijk traject in specifiek gericht op mensen in maatschappelijk kwetsbare posities.

2012 – HET ABC VAN EEN ANTWERPS KUNSTENBELEIDSPAN

In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 legt AKO – als resultaat van uitgebreid overleg in de diverse werkgroepen – een document voor aan de Antwerpse schepenen voor cultuur Philip Heylen, *Het abc van een Antwerps kunstenaarsbeleidsplan*. Dat omvat niet alleen de voorstellen vanuit de sector maar gaat nog een stap verder: *Het abc van een Antwerps kunstenaarsbeleidsplan* is opgezet als een oproep aan de stad Antwerpen tot goed bestuur als conditio sine qua non. Daarbij schuift AKO drie principes naar voren: een goed cultuurbeleid reikt een duidelijk kader aan, het is transparant en efficiënt en het is doordrongen van de wil tot overleg.

Verspreid over vijf thema's formuleert AKO in dit document twintig concrete voorstellen die kunnen leiden tot een meer coherent cultuurbeleid op maat van Antwerpen. Alle pijnpunten komen aan bod: de plek van de kunstenaar en de projectsubsidies, de precare positie van beginnende kunstenaars, de nood aan representatie van de (in de stad aanwezige) hyperdiversiteit, de nood aan receptieve podia in de stad en de samenwerking met de cultuurcentra, oog voor internationale spreiding en de cruciale rol van onderwijs.

2013-2014 – MIJN DAGELIJKSE PORTIE KUNST

<https://www.facebook.com/mijndagelijkseportiekunst>

<https://mestizoartsplatform.be/wat-we-doen/mijn-dagelijkse-portie-kunst/>

<https://www.dewereldmorgen.be/community/mijn-dagelijkse-portie-kunst-30-maart-2014-mdpk/>

Op de Cultuurmarkt van 2013 start AKO *Mijn dagelijkse portie kunst* op, een actie die loopt tot aan de **federale/Vlaamse verkiezingen van 2014**. De naam van de campagne verwijst in de eerste plaats naar de noodzaak van kunst in de samenleving: kunst als een vorm van ademruimte, speelruimte, discussieruimte, experimenteerterruimte en ontmoetingsruimte. De campagne is geïnspireerd door het voorstel dat regisseur en artistiek leider van Toneelhuis, Guy Cassiers, begin 2013 deed om een 'witboek voor de kunsten' samen te stellen als reactie op de negatieve beeldvorming over de kunsten die vooral in tijden van crisis en besparingen ontstaat: kunst zou elitair zijn, hermetisch, niet relevant, een pure kostenpost.

De naam *Mijn dagelijkse portie kunst* verwijst eveneens naar het gegeven dat we iedere dag bewust of onbewust in contact komen met kunst: via radio, televisie, film, architectuur, openbare ruimte, lectuur... Kunsten in de brede zin van het woord zijn allesbehalve elitair en hermetisch. Integendeel. Ze zijn alledaags: ze stimuleren dagelijks onze verbeelding en helpen ons daardoor vorm te geven aan ons bestaan.

De bedoeling van de campagne *Mijn dagelijkse portie kunst* – uitgewerkt door Mestizo Arts Platform (Fiëbre vzw) i.s.m. AKO – is om de rijkdom van de kunst en de kunstensector in een positief daglicht te plaatsen. Door middel van publicaties, debat en acties in de openbare ruimte wil AKO een breder en eviderter maatschappelijk draagvlak creëren voor kunst en cultuur, en dat voor een zo groot mogelijk publiek.

De campagne bestaat uit drie grote delen: een breed opgezette mediacampagne, een reeks debatten en een brievenboek. De mediacampagne omvat een logo, stickers, affiches en website. Daarnaast worden enkele ludieke clips aangemaakt om de campagne te promoten met o.a. Johan Petit, Nomobs, Tom Dewispelaere, Lotte Heytenis en Kevin Janssens. Met een caravan (en een kleine opnamestudio) is *Mijn dagelijkse portie kunst* present op een aantal culturele en sociale evenementen en gaat er in gesprek met bekende en minder bekende mensen om hun ervaringen met kunst te verwoorden.

In het voorjaar van 2014 worden in het kader van *Mijn dagelijkse portie kunst* een aantal publieke debatten georganiseerd: *Lof van de twijfel* (25 maart 2014) en *Red de Cultuur* (1 april 2014). Het eerste debat is een lofzang op de twijfel door een wetenschapper, een politicus, een filosoof en een kunstenaar. Het tweede is een Europees georiënteerd debat over de besparingen in de culturele sector en verloopt in samenwerking met het kunstenaarsplatform *Niet In Onze Naam*.

Het 'witboek' dat Guy Cassiers ontwikkelt zich tot een 'brievenboek': *De hemel van de verbeelding. Zestig brieven over kunst* (EPO). Aan een brede groep van mensen (kunstenaars, politici, mensen uit het bedrijfsleven, uit de sociale sector, uit de sport, uit de wetenschappelijke en academische wereld) werd gevraagd om een brief te schrijven over wat de waarde van kunst voor hen is. Velen gingen in op de uitnodiging.

Het brievenboek *De hemel van de verbeelding. Zestig brieven over kunst* wordt voorgesteld op 18 mei 2014 in de Bourlaschouwburg te Antwerpen. De boekvoorstelling wordt gevolgd door het debat (Voor) wie kiest kunst? Dit debat past in de nationale campagne Ik kies voor kunst die meer aandacht vraagt voor de waarde en het belang van kunst en cultuur in de samenleving. Zes politici worden geconfronteerd met een aantal statements over kunst en cultuur: Philip Heylen (CDNV), Jan Jambon (NVA), Peter Mertens (PVDA) en vertegenwoordigers van Sp.a, Groen en Open VLD. Met statements van o.m. Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen, politiek filosoof Bleri Lleshi en econoom Wouter de Ploey.

2015 – LANDSCHAPSTEKENING

AKO neemt in april 2015 het initiatief om, **in de aanloop naar de (Vlaamse) subsidieperiode 2017-2021** een Antwerpse landschapstekening te maken (alle indiendata voor subsidiedossiers vallen in oktober 2015). Daartoe wordt aan 117 Antwerpse cultuurorganisaties gevraagd een matrix in te vullen, zodat er een helikopterzicht kan gevormd worden van de kunstenpraktijk in Antwerpen, zowel in cijfers, in samenwerkingsverbanden als in 'functie'-intenties van de kunstensubsidieaanvragers. Piet Menu (op dat moment actief in De Brakke Grond) analyseert als buitenstaander de matrixgegevens die door 48 organisaties wordt ingevuld en legt enkele verbanden met de kunsten- en beleidspraktijk in Amsterdam. 29 afgevaardigden van 19 organisaties reflecteren in werkgroepen over de belangrijkste uitdagingen zoals geformuleerd in het werkstuk van Piet Menu. Die reflectie vormt voor TouchTime (Bruno Verbergt) het basismateriaal van een nieuwe Landschapstekening. Daarin komen de volgende uitdagingen naar boven:

- een zichtbaarheidsprobleem voor belangrijk (ontwikkelings)werk;
- een onevenwichtige verdeling van de middelen over de disciplines (te groot beleidsoverwicht bij de

- podiumkunsten?);
- de urgentie die uitgaat van de maatschappelijke realiteit: het kunstenlandschap weerspiegelt niet de demografie van de stad. Cultuureducatie en -participatie zouden veel centraler kunnen staan in de verbindingen die organisaties met elkaar maken;
- Wat te doen aan het fenomeen van overproductie en onderspreiding?

2018 – THUISKOMEN IN DE STAD

In de aanloop naar de lokale verkiezingen van oktober 2018 gooit AKO het over een andere boeg: geen ABC, geen landschapstekening maar een concreet actieplan dat inzoomt op één urgent thema: hoe van de kunsten een betere weerspiegeling maken van de (etnisch-culturele) diversiteit van de stad Antwerpen? Het is een vraag die de ondertekenaars niet zomaar willen doorschuiven naar het Antwerpse beleid, maar die ze in de eerste plaats willen beantwoorden voor zichzelf als organisatie: als een gedeelde verantwoordelijkheid waarin alle artistieke actoren zelf actie voor zullen ondernemen. Tegelijk wil AKO met deze nota zowel politieke partijen als het volgende stadsbestuur met aandrang uitnodigen om de noodzakelijke voorwaarden te creëren die nodig zijn om inclusiever te kunnen werken. De ondertekenende leden van AKO nemen concrete engagementen om de uitgetekende acties de komende zes jaar zelf uit te voeren, en vragen van het volgende cultuurkabinet én het nieuwe Antwerpse stadsbestuur een even concreet engagement. Verschillende plannen zijn onmogelijk uit te voeren zonder ondersteuning en medewerking van het beleid.

THUISKOMEN IN DE STAD schuift vier noodzakelijke paradigmashifts naar voren:

- van de democratisering van cultuur naar een cultuur van democratie: de verbreding van de kunsten is sterk gericht op het maximaliseren van de toegang tot het bestaande aanbod, terwijl er werk gemaakt moet worden van een cultuur van democratie: een kunstensector die zichzelf hervormt tot een open ruimte waar elke potentiële artistieke expressie gelijkwaardige kansen krijgt. De focus moet niet liggen op doelgroepen, maar op de eigen structuren.
- Van top-down naar bottom-up: de artistieke diversiteit in de stad zal pas tot bloei komen binnen de reguliere structuren als ze daar de autonomie toe krijgt, zonder zich altijd te moeten inpassen in de bestaande denkschema's rond kwaliteit, repertoire, procesbewaking, relevante inhoud... Geen diversiteit zonder een deel afstand te doen van de macht die de top van organisaties heeft om te programmeren, te 'financieren-op-voorwaarden', gemeenschapsinfrastructuur ter beschikking te stellen.
- Van projectmatig naar structureel: wanneer 'diversiteit' niet langer een extra vinkje wordt in subsidiedossiers, maar een vanzelfsprekendheid die de hele werking doorademt – van de personeelssamenstelling tot het seizoenprogramma – hoeft het niet langer af te hangen van toevallige individuen of cultuurhuizen wel of niet 'aan diversiteit doen'. Als kunstensector thuishomen in de stad is geen kwestie van wat kleur toevoegen aan de bestaande werking, maar van 'ontwitten': ons denken strippen van de onbewuste overtuiging dat dit denken de ultieme norm is. Dat is geen evident proces, en ligt voor elke organisatie anders, maar blijft wel een noodzakelijke horizon voor verandering.
- Van onafhankelijk naar cross-sectoraal: zonder dat de artistieke vrijheid van kunstenaars in gevaar hoeft te komen, hebben kunstorganisaties veel (draagvlak, inspiratie, betekenis...) te winnen bij steviger allianties met partners uit andere sectoren, van jeugd tot inburgering – voorbij de noden van het moment, vóór de plannen al rond zijn. Van een natuurlijke gerichtheid op de eigen concullega's moet de blik nog meer open naar soms verrassend complementaire vragen die op andere oevers leven.

THUISKOMEN IN DE STAD zet deze inhoudelijke doelen om in tien concrete acties gericht op een meer divers Antwerps kunstenedschap waarbij drie niveaus worden onderscheiden: acties op het niveau van de organisaties, acties op het niveau van de Antwerpse kunstensector, en acties op het niveau van het stedelijk beleid.

2021 – LANDSCHAPSTEKENING KUNSTEN

2021 staat voor veel organisaties in het teken van een **nieuwe subsidieaanvraag (indiendatum 1 december 2021) op Vlaams niveau** waarbij rekening dient gehouden met nieuwe accenten en beoordelingswijzen zoals die zijn aangegeven in de Strategische visienota van Cultuurminister Jan Jambon.

Verschillende initiatieven worden ondernomen om enerzijds een preciezer beeld te krijgen van de bestaande situatie in het culturele veld en anderzijds van de doelen die veel organisaties delen en die hoe dan ook hun neerslag zullen krijgen in de subsidie-aanvraagdossiers. Hoe hierin samenhang te creëren die op termijn tot een grotere slagkracht kunnen leiden?

A/ Mapping en SWOT in de kunsten in Antwerpen

Om te beginnen is er de *Mapping en SWOT in de kunsten in Antwerpen*. Deze nota ontstaat in antwoord op de vraag van de Stad Antwerpen aan IDEA Consult om het Antwerpse kunstenedschap *as is* in kaart te brengen, als aanvulling op een omgevingsanalyse die de Stad eerder al intern maakte. Concreet vraagt de Stad om een mapping te maken van het (gesubsidieerde) kunstenedschap in Antwerpen en een sterktezwakte-analyse van het Antwerpse kunstenedschap, in co-creatie met de sector.

De nota onderbouwt – zowel met cijfers als vanuit een zelfevaluatie door de sector – de punten waar de sector vandaag sterk staat, en geeft aan wat de voornaamste werkpunten zijn. *Mapping en SWOT in de kunsten in Antwerpen* bevestigt het beeld van een kwalitatief, hoogstaand, rijk en dynamisch kunstenedschap in Antwerpen. Dat komt niet alleen naar voor uit de zelfevaluatie van de sector, maar ook uit de cijfers. Algemeen is het aandeel van actoren in de Stad Antwerpen binnen het Kunstendecreet heel groot. Bijvoorbeeld: bijna een kwart van de meerjarig gesubsidieerde Kunstendecreetactoren (en drie van de acht kunstenedstellingen van de Vlaamse Gemeenschap) zijn in Antwerpen gevestigd. Dit hoge aandeel is het resultaat van het historische samenspel van diverse factoren en actoren. Algemeen wordt binnen de sterktezwakte-oefening de densiteit en diversiteit van het Antwerpse kunstenedschap als een sterkte gezien, een historische verdienste.

Maar de analyse laat ook duidelijke werkpunten zien. Zo staat Antwerpen sterk voor het gehele Kunstendecreet, maar het beeld verschilt sterk van sector tot sector: Antwerpen staat uitgesproken sterk op het vlak van de podiumkunsten, in het bijzonder het theater en daarnaast ook muziek en participatieve kunstpraktijken. De cijfers voor andere disciplines laten een ander beeld zien. Op het vlak van disciplines als beeldende kunst, maar ook architectuur en vormgeving, zijn er binnen het gesubsidieerde landschap minder spelers actief. Uit de sterktezwakte-analyse komen lacunes in de ecosystemen naar voor, bijvoorbeeld op het vlak van ontwikkelingsgerichte initiatieven en mogelijkheden voor instroom en loopbaanontwikkeling.

Vooraf zien we ook werkpunten als het gaat de inbedding van de kunsten binnen een bredere stedelijke context, die steeds diverser wordt en waarin zich een aantal maatschappelijke uitdagingen stellen, meer urgent dan ooit. De uitdagingen die de sector ziet, betreffen de toenemende diversiteit op het vlak van herkomst (die zich niet

vertaalt in aanbod, personeel etc. in de sector), de toenemende kansarmoede, ecologische uitdagingen en de maatschappelijke nood aan plekken voor ontmoeting en ontplooiing.

De nota behandelt verder de vraag welke volgende stappen de stad en de sector samen kunnen zetten, om gedeelde doelstellingen te realiseren. Zowel wat de lacunes in het artistieke ecosysteem betreft als breder maatschappelijke uitdagingen wordt het versterken van samenwerkingsverbanden op alle niveaus – binnen het kunstenlandschap, maar ook tussen artistieke werkingen, stedelijke en andere maatschappelijke actoren – gezien als een piste om uitdagingen het hoofd te bieden.

B/ Landschapstekening Kunsten

Aan de hand van de SWOT-analyse organiseert de AKO-werkgroep Landschapstekening een meer gedetailleerde bevraging van de werking van de Antwerpse instellingen, organisaties, collectieven en individuele kunstenaars uit de muziek, podiumkunsten, participatieve, audiovisuele, interdisciplinaire en beeldende kunsten. In dit onderzoek ligt de focus op het inzichtelijk maken van hun werking, de gebruikte subsidies en noden. De gegevens uit de individuele bevragingen van kunstenaars en van de organisaties geven aan op welke punten het bestaande ecosysteem moet versterkt worden als we het *futureproof* willen maken:

- Versterken van de artistiek humuslaag;
- Naar meer evenwicht streven tussen de kunstorganisaties;
- Lateraal en transversaal samenwerken;
- Oplossingen zoeken voor de nood aan ruimte en flexibele, niet gecensureerde plekken;
- Het evenwicht tussen de verschillende disciplines herstellen;
- Het empoweren van de kunstenaar (fair pay/fair practice);
- De internationalisering verder uitwerken;
- Het precaire statuut van de organisaties en kunstenaars die met projectsubsidies werken blijven onder de aandacht brengen en naar oplossingen zoeken.

De publicatie omvat zowel een samenvatting van *Mapping en SWOT in de kunsten in Antwerpen*, een neerslag van het eigen onderzoek, de interviews met 11 jonge kunstenaars die in Antwerpen gevestigd zijn en elk een specifiek traject doorlopen hebben. De publicatie sluit af met een vervolg op *THUISKOMEN IN DE STAD*.

De werkgroep *THUISKOMEN IN DE STAD* maakt in mei 2021 een stand van zaken op. In hoeverre ondernemen de kunstorganisaties anno 2021 acties op het vlak van residenties, coproductie, programmatie, curatorschap? Wordt er ingezet op laagdrempelige en heldere communicatie van het aanbod? Is er een actief aanwervingsbeleid voor nieuwe werknemers met een meervoudige etnisch-culturele identiteit? Wordt er meer samengewerkt met middenveldorganisaties of stedelijke initiatieven waar mensen met diverse culturele achtergronden kind aan huis zijn? Antwoorden zijn te vinden in *Landschapstekening Kunsten*.